

עין יעקב

רש"י

שמש ת"ח. להסבירו סתימות המשנה וטעמיה והוא נקרא תלמוד: בימי נדותיך. כל שבעה של ראייה ראשונה: לבוניך. כגון זבה שסופרת ז' נקיים משפסקה וצריכה להיות לובשת לבנים לבדיקה שמא תראה ותסתור ספירתה: בנדת טומאתה. ועד שתבא במים לטבילה היא בנדתה דמרבין מתהיה בנדתה בהוייתה תהא עד שתבא במים. בתורת כהנים: מטה חדא הוא. רחבה ולא קירוב בשר הואי וסבר דשרי בהכי: סינר. פורציינטט שהיא חוגרת בו ומגיע ממתנים ולמטה:

דף יג עמוד א תנא דבי 222 אליהו 223: מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה 224, וקרא הרבה 225, ושמש תלמידי חכמים הרבה 226, ומת בחצי ימיו. והיתה אשתו נוטלת תפליו 227, ומחזרת 228 בבתי פגסיות ובבתי מדרשות, ואמרת להם 229: כתוב בתורה: (דברים ל) "כי הוא חייך וארך ימיו", בעלי ששנה הרבה, וקרא הרבה, ושמש תלמידי חכמים הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו? ולא היה 230 אדם מחזירה 231 דבר. פעם אחת נתארחתי אצלה 232, והיתה מסיחה פל אותו מארע, ואמרת לה: בתי, בימי נדותיך, מהו אצליך? 234 אמרה לי: חסו שלום 235, ואפלו באצבע קטנה לא נגע בי. בימי לבוניך, מהו אצליך? אבל עמי, ושחה עמי, וישן עמי בקרוב בשר, ולא עלתה דעתו על דבר אחר. ואמרת לה:

ברוך המקום שהרגו, שלא נשא פנים לתורה, שהרי התורה אמרה: (ויקרא יח) "ואל אישה בנדת טמאתה לא תקרב". כי אתא 236 רב דימי אמר 237: מטה חדא 238 הואי 239. במערבא 240 אמרי 241: אמר רבי יצחק בר יוסף: סנר 242 מפסיק בינו לבינה 243.

מתוך שיעורים באגדות חז"ל

222 למדנו אצל. 223 הנביא. 224 משניות. 225 בתורה. 226 שעל פך אמרו החכמים: "גדול שמושה של תורה יותר מלמונה". 227 לקחה את התפלין שלו, שעליהם נאמר במפרש: "כל המניח תפלין מאריך ימים". 228 מסותבבת אתם. 229 לבני בית המדרש: 230 אף. 231 משיב לה. 232 המשיך אליהו הנביא לספר. 233 אצל אלמנה ז'. 234 כיצד נהגתם? 235 לא נכשלו, בעלי התנהג כהלכה, והחמיר על עצמו. 236 פשבא 237 לבאר את הטעות של התלמיד. 238 אחת רחבה. 239 היתה לנפטר ולא למנתו, בארץ ישראל השוכנת בצד מערב של בבל. 240 לבאר את הטעות של התלמיד: 242 הנה 243 והוא קבע לעצמו שזה מספיק.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' א

15 מימרא בפני עצמה והיינו, שפוד, גומות ואפר מקלה, נאמרו על ידי
16 רב מלכיו. וסימנא של חלוקה זו, הוא 'מתניתא מלכתא', כלומר,
17 הברייתא וכן המשנה הן כמלכות, שהרי מקשים מהן על דברי
18 אמוראים, וביאור הסימן הוא, שהדברים שנאמרו לגבי המלכה ולגבי
19 ברייתא ומשנהו שהיא נקבה, נאמרו על ידי מי ששמו דומה ללשון
20 נקבה, דהיינו רב מלכיה.
21 שואלת הגמרא: מאי בינייהו – מהו ההבדל בין חלוקתו של רב
22 חנינא לחלוקתו של רב פפא. משיבה הגמרא: איכא בינייהו מי אמר
23 את פסק ההלכה בשפחות. לשיטת רב חנינא, רב מלכיו אמרו,
24 ולשיטת רב פפא, רב מלכיה אמרו, שהרי הוא פסק הלכה לגבי דין
25 שנשנה במשנה. וכן יש חילוק מי אמר הדין באפר מקלה שהוא
26 מימרא בפני עצמה, שלפי רב חנינא רב מלכיה אמרו, ואילו לשיטת
27 רב פפא רב מלכיו אמרו.

1 תבוא לידי בטלה המביאה לידי זימה, ודין גומות – נערה בת שנים
2 עשרה שנה ויום אחד שיש לה שתי גומות של שערות נחשבת כמי
3 שהביאה שתי שערות אף אם אין בהן שערות, שלשה דינים אלו אמר
4 רב מלכיו בשם רב אדא בר אהבה. אבל דין בלורית שנאמר
5 בסוגיינו, ישראל המספר גוי שומט את ידו כשמגיע לשלש
6 אצבעות מהבלורית, ודין אפר מקלה – אפר כירה שקלוי ושרוף
7 מאד, שאסור ליתנו על מכה לצורך רפואה, מפני ששחרותו נראית
8 ככתובת קעקע, ונבניה – והטעם שגורו איסור על גבינות של גוים,
9 שהוא משום שדרכם להחליק את פני הגבינה בשומן חזיר, שלשה
10 דברים אלו אמר רב מלכיה בשם רב אדא בר אהבה.
11 הגמרא מביאה שיטה נוספת בענין שמועות אלו: אמר רב פפא, אין
12 החלוקה כדברי רב חנינא בריה דרב איקא, אלא הדברים שנאמרו
13 לגבי מתניתין ומתניתא – משנה או ברייתא, והיינו, שפחות, בלורית
14 וגבינה, נאמרו על ידי רב מלכיה, ואילו הדברים שהם שמעתתא –

מגופה, ודינה כנבילה, ונמצא שהעמיד את הגבינה בדבר איסור.
הקשה לו רבי ישמעאל ואמר לו, והלא קיבת קרבן עולה המורה
באיסורה מקיבת נבילה, שנבילה מותרת בהנאה ועולה אסורה
בהנאה, והנהנה ממנה חייב קרבן מעילה, ומכל מקום אמרו חכמים,
שאם נמצא חלב במעי בהמת העולה, בהן שדעתו יפה – שאינו
איסטיגסי, ואינו קץ ומואס בה, שורפה תיה – גומע חלב זה כמו
שהוא, ללא בישול. ומוסיפה המשנה, ואמנם לא הודו לו – בני
הישיבה לאומר שחכמים התירו זאת לכתחילה, אבל – אלא כך
אמר, לכתחילה אין נהנין ממנה משום חומרת קדשים, ובידיעבד אם
גמעה לא מועלין – אין חיוב קרבן מעילה, כיון שמעיקר הדין מותר
לגומעה, ומוכח שהכנוס במעי הבהמה אינו כחלק מגופה, ובנבילה
המותרת בהנאה יש להחירה לכתחילה.
אמר לו רבי יהושע טעם אחר באיסור הגבינה, מפני שמעמידין
אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים, ואף שאין הקיבה חלק מבשר
העגל, יש בה איסור, לפי שעל ידה נראה העגל יותר שמן, והוא חפץ
בכך לכבוד עבודה זרה. אמר לו רבי ישמעאל, אם כן, למה לא
אסוריה בהנאה, ככל תקרובת עבודה זרה.
כיון שלא רצה רבי יהושע לומר לו את הטעם האמיתי, השיאו –
העביר את שיחתו לדבר אחר, אמר לו, וישמעאל היאך אתה קורא
פסוק זה שבשר השירים (א כ), 'כי מוכים דודך מינין, בלשון זכר,
שכנסת ישראל אומרת כן לה, או 'כי מוכים דודך מינין, בלשון
נקבה, שה' אומר כן לכנסת ישראל. אמר לו רבי ישמעאל, יש לקרוא
'כי מוכים דודך'. אמר לו רבי יהושע, אין תדבר כן, שהרי הכיור
– הפסוק שאחריו מלמד עליו שהוא מדברי כנסת ישראל, שנאמר
'לרית שמניך מוכים וגו' על כן עלמות אהבוך, שלשון זו נאמרת
לזכר, וגם בפסוק הקודם יש לקרוא 'דודך', שכנסת ישראל אומרת
כן לה.

גמרא

התבאר במשנה שאסרו סתם יין של גויים מחשש שניסכוהו לעבודה
זרה, הגמרא מבררת את מקור איסור ההנאה מיין נסך. שואלת
הגמרא: יין נסך, מנלן – מנין שנאסר בהנאה. משיבה הגמרא: אמר
רבה בר אבנה, אמר קרא, אמר בענין עובדי עבודה זרה 'אשר חלב
ובחיימו יאכלו וישתו יין נסיכם' (דברים לב לח), הרי הקיש הכתוב
ניסוך היין לזבת, מה זבח של עבודה זרה אסור בהנאה, אף יין
שניסכוהו לכבודה נמי – גם כן אסור בהנאה.
מבררת הגמרא: זבח גופיה מנלן – וזבחי עבודה זרה עצמם, מנין
שאסורים בהנאה. משיבה הגמרא: דבתיב 'ויצמדו לבעל פעור
ויאכלו ויכחי מתים' (תהלים קו כח), הקיש הכתוב וזבחי עבודה זרה
למתים, מה פת אסור בהנאה, אף זבח עבודה זרה נמי אסור
בהנאה. שואלת הגמרא: ומה גופיה מנלן שהוא אסור בהנאה.
משיבה הגמרא: אתאי – דבר זה נלמד בהיקש 'שם' 'שם' מעגלה
ערופה, בתיב הקא – נאמר כאן, לגבי מת 'ותמת שם מרים' (במדבר
א כ), ובתיב התם, לגבי עגלה ערופה 'וערפו שם את העגלה בנחל'
(דברים כא ד), הקיש הכתוב מת לעגלה ערופה, מה לחלן – בעגלה
ערופה אסור בהנאה, אף כאן – מת, נמי אסור בהנאה. מוסיפה
הגמרא ושואלת: והתם, בעגלה ערופה עצמה, מנלן שאסורה
בהנאה. משיבה הגמרא: אמרי דבי רבי ינאי – אמרו בבית מדרשו
של רבי ינאי, לשון 'בפירה' בתיב בה – בעגלה ערופה, שנאמר (שם
כא ח) 'כפר לעמך ישראל', לפיכך דינה פקדשים להיאסר בהנאה,
ומת הוקש לעגלה ערופה, וזבחי עבודה זרה הוקשו למת, ויין נסך
הוקש לזבחי עבודה זרה.

שנינו במשנה: והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו – בעודו
ברשות הגוי יין, והחומץ, אסור בהנאה.
הגמרא מבררת מה החידוש בדין זה. מקשה הגמרא: פשיטא – דין
פשוט הוא שחומץ זה אסור, ומדוע הוצרכה המשנה להשמיענו זאת,
משום דאחמיץ פקע ליה איסוריה – וכי היינו מעלים בדעתינו
שמאחר והחמיץ היין פקע ממנו איסורו, והרי כיון שהיה יין של גוי,
המשך בעמוד קכ

משנה

משנתנו מונה דברים של גויים האסורים באכילה ובהנאה: אלו
דברים של עובדי כוכבים אסורין, ואיסורן איסור הנאה, תיין –
סתם יין של גוי, שאסרוהו חכמים בהנאה מחשש שהוא יין שהתנסך
לעבודה זרה, ונאסר בהנאה מן התורה. והחומץ של עובדי כוכבים,
שהיה מתחלתו יין, כלומר, שבעודו ביד הגוי היה יין, ואחר כך
החמיץ, שכיון שנאסר בהיותו יין, אין איסורו פוקע לעולם. והרם
הדרייגני – חרס הספוג ביין, שמניחים אותו במים והוא פולט את היין
הבלוע בו.
המשנה מונה דברים האסורים מחמת שהם תקרובת עבודה זרה: וכן
אסורים בהנאה עורות לבובין – עור שהוצא מכנגד ליבה של
הבהמה, כיון שנהגו לעשות כן לשם עבודה זרה מסוימת, שעבודתה
היא בכך שחוחכים את העור שכנגד הלב ומוציאים ממנה את הלב
בעודה חיה להקריבו לפניה. רבן שמעון בן גמליאל חולק ואומר, רק
בזמן שצורת הקרע שלו – של אותו עור, הוא עגול, אסור בהנאה,
אבל אם הנקב משוף – מוארך, מותר, שלא היו עושים כן לעבודה
זרה.
דין נוסף: פשר הנכנס לבית עבודת כוכבים כדי להקריבו, וקנאו
הישראל מיד כשכנסו קודם שהקריבוהו, מותר בהנאה, שאין
שחיטת הגוי אסרתו בהנאה. ובשר היוצא מבית עבודת כוכבים,
אסור בהנאה, מפני שהוא פוכחי מתים – שמן הסתם הקריבוהו
לעבודה זרה, דברי רבי עקיבא.
גויים ההולכין ממקום רחוק לתרפות – לבית עבודה זרה, מוזן
שיצאו לדרך אסור לשאת ולתת – (לסחור) עמהן, מחשש שבהגיעם
יודו לאלהיהם על משא ומתן זה. ועוד, שמא יקנה הגוי דבר שיקריב
ממנו לעבודה זרה. והקפאין – החוזרים ממקום העבודה זרה, מותרין
לשאת ולתת עמם, שאין לחשוש שיחזרו למקום התרפות להודות
או להקריב לפניו ממה שקנו עתה.
המשנה חוזרת למנות דברים האסורים משום יין של גוי: נדודת
העובדי כוכבים וקנקניהן – מיני כלים שהשתמשו בהם הגויים לינם,
ועתה יין של ישראל פנום בהן לשמירה, הנודות והקנקנים עצמם
אסורין מפני שבלעו יין איסור, ואיסורן הוא לענין זה שהם גורמים
ליין הישראל הנמצא בהם איסור הנאה, כדין יין נסך שאף שיעור
קטן המתערב ביין של היתר אסור בהנאה, דברי רבי מאיר. והקמים
אומרים, אין איסורן אסור את יין ההיתר באיסור הנאה, אלא רק
בשתייה, לפי שכל איסור שאינו 'בעינו' אלא בלוע, אינו אסור בהנאה
אף לאחר שנפלט.
החרצנים והזנין של עובדי כוכבים – גרעיני וקליפות הענבים
שנשארו לאחר שהגוי סחט את הענבים ועשה מהם יין, אסורין, כדין
היין שנסחט מהם, ואיסורן איסור הנאה, דברי רבי מאיר. והקמים
אומרים, חרצנים וזנין לחין, אסורין בהנאה, שטעם היין מחשיבם
כאיסור בעין. אבל יבישין, מותרין אפילו באכילה, שאינם אלא כעץ
יבש.
המוריים – מאכל העשוי משומן קרבי דגים, ונכינת מקום ששמו 'בית
אוניקין', של עובדי כוכבים, אסורין, המוריים מפני שמעריבים בו
יין, וגיבנת בית אוניקי מפני שרוב העגלים שם נשחטים לעבודה זרה,
ויש לחשוש שהעמידו גבינותיהם בקיבות העגלים ההם, שהם
תקרובת עבודה זרה, ואיסורן איסור הנאה, דברי רבי מאיר.
והכמים חולקים ואומרים, אין איסורן איסור הנאה, אלא איסור
אכילה בלבד.
המשנה מביאה מעשה בענין גבינות של גויים: אמר רבי יהודה,
שאל רבי ישמעאל את רבי יהושע פשהי מהלכין בדרך, וכך אמר
לו, מפני מה אסור גבינות של עובדי כוכבים באכילה, והרי אין
לחשוש שמא עגלה מן חלב בהמה טמאה, שהרי חלב זה אינו נעשה
גבינה. אמר לו רבי יהושע, מפני שמעמידין אותה – מקשים אותה
והופכים אותה מחלב לגבינה, בכך שמניחים בחלב 'קיבה' של
נבילה – חלב קרוש הכנוס במעי הבהמה, שכשמניחים אותו בתוך
חלב הוא מקשהו ועושהו גבינה, והנמצא במעי הבהמה נחשב כחלק

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' ב

נאסר לעולם.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אֲשִׁי, הָא אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן – דבר זה בא
התנא להשמיענו, שדוקא חומץ שהיה ברשות הגוי מתחילה, בהיותו
יין, אסור, אבל חומץ שִׁלְנוּ – של ישראל, ורוצה להפקידו בְּיַד עוֹבֵד
בּוֹכְבִים, אִין צְרִיף להפקידו בשמירת חוֹתָם בְּתוֹף חוֹתָם, אלא די
בחותם אחד, והיינו כיון שאין למה לחשוש בחומץ זה, אִי מְשוּם
אִינְסוּכִי – אם תחשוש שהגוי ניסכו לעבודה זרה, הרי לֹא מְנַסְכִי –
אין מנסכים חומץ לעבודה זרה, וְאִי מְשוּם אִיחְלוּפִי – ואם תחשוש
שהגוי החליף את החומץ של הישראל בחומץ שלו, שהיה גרוע יותר,
וכיון שהיה אצלו בהיותו יין הרי הוא אסור, פִּינָן דְּאִיכָּא חוֹתָם – כיון
שיש חותם על פתח החבית, לֹא מְרַח וּמְזַיֵּף – אינו טורח לשבור את
החותם ולזייף חותם חדש בשביל תועלת מועטה זו, שישיג חומץ
יותר טוב.

הגמרא מביאה אופן נוסף שאין לחשוש בו משום יין נסך: אָמַר רַבִּי
אִילָעָא, שְׁנִינּוּ בברייתא, יִין מְבוּשָׁל שֶׁל עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, שְׁהָיָה
מְתַחֲלָתוֹ יִין רגיל, שאינו מבושל, אָסוּר בהנאה.
מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא, מְשוּם דְּאִיבְשִׁיל פְּקַע לִיה אִיסוּרָא – וכי
היינו סבורים שהבישול מפקיע את האיסור שהיה עליו קודם לכן.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אֲשִׁי, הָא אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן – דבר זה באה
הברייתא להשמיענו, שרק אם בהיותו יין רגיל היה ברשות הגוי,
אסור, אבל יִין מְבוּשָׁל שִׁלְנוּ – שהתבשל בעודו אצל ישראל,
ומופקד בְּיַד עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, אִין צְרִיף חוֹתָם בְּתוֹף חוֹתָם, אלא די
בחותם אחד, שהרי אין בו כל חשש, אִי מְשוּם אִינְסוּכִי – אם תחשוש
שהגוי ניסכו לעבודה זרה שלו, הרי לֹא מְנַסְכִי – אין הגויים מנסכים
יין מבושל. וְאִי מְשוּם